छात्रा शिक्षा

तथा नेपाली महिलाको अवस्था

एक झलक

२०७१

UNGEI
United Nations Girls' Education Initiative

unicef

EDUCATIONAL Pages

भूमिका

देशको शैक्षिक अवस्थामा सुधारोन्मुख छ । समग्र रुपमा हेर्दा हाम्रा तथ्याङ्कले सुधारको संकेत गरिरहेको अवस्था छ । देशको समग्र शिक्षाको अवस्थामा सुधार देखिए पनि क्षेत्र, वर्ग तथा समुदायबीच अझै पनि समताका लागि प्रशस्त कार्य गर्न पर्ने विद्‌यमान अवस्था छ ।

शिक्षामा समताको कुरा गरिरहँदा महिला शिक्षाको विषय लाई प्रमुखताको रूपमा हेर्नु पर्ने हुन्छ । सामान्यतया नेपालमा महिला र पुरूषबीच शिक्षामा समता देखिनथालेको छ, तर यसको मतलव यो होइनकि हामी पूर्ण समानताको अवस्थामा पुगिसकेका छौं । क्षेत्रगत, वर्गगत तथा कमजोर आर्थिक अवस्था भएका छात्राहरुको शिक्षा तथा अन्य क्षेत्रमा न्यायोचित हैसियत स्थापितहुन सकेको छैन ।

यस हाते पुस्तकले महिलाहरूको शिक्षाको अवस्था तथा उनिहरूको शिक्षा(लाई असर पुऱ्याउँने अन्य पक्षहरूलाई देखाउने प्रयास भएको छ । प्राप्त तथ्याङ्कको आधारमा यस हाते पुस्तकले नेपाली महिलाको अवस्था तथा उनिहरुको शैक्षिक अवस्थालाई देखाउँदछ । बालिका शिक्षा तथा लैङ्गिक समविकास सञ्जाल, शिक्षा विभाग तथा युनिसेफ नेपाल र एजुकेशनल पेजेजले तयार पारेको यस पुस्तकमा शिक्षाको मुख्य मुख्य विषय र क्षेत्रको अवस्था र जिल्ला तथा क्षेत्रको तुलनात्मक अवस्थालाई विष्लेषण गर्न सहजहुनेगरी प्रस्तुत गरिएको छ । यसको प्रयोगले कमजोर क्षेत्रको पहिचानमा मद्धत पुगी त्यस क्षेत्रमा थप प्रयास बढाउन प्रेरित गर्ने अपेक्षा लिइएको छ ।

टेक नारायण पाण्डे

निर्देशक

शिक्षा विभाग

शिक्षामा नेपाली महिला

पूर्व प्राथमिक कक्षा

विवरण	केटी	केटा	जम्मा
पूर्व प्राथमिक कक्षामा ४ वर्ष उमेर समूहकाको कुल भर्ना दर	७६.२%	७७.२%	७६.७%
पूर्व प्राथमिक कक्षाको अनुभव लिएका विद्यार्थीको कक्षा एकमा भर्ना दर	५७.६%	५६.२%	५६.९%

बालविकास र पूर्व प्राथमिक कक्षा संख्या : ३४६२२

छात्रा : ५०१२८८

छात्र : ५४५८२९

जम्मा : १०४७११७

सहयोगी कार्यकर्ता :

महिला : ४०९३४

पुरुष : ४६३२

जम्मा : ४५५६६

आधारभूत सूचकहरू :

कुल जनसंख्या*	:	२६४९४५०४
५ वर्ष र सो भन्दामाथिको कूल साक्षरता प्रतिशत	:	६५.९
५ वर्ष र सो भन्दामाथिको महिला साक्षरता प्रतिशत	:	५७.४
२०६८ को जनगणनाअनुसार प्रा.वि. उमेर (५-९) समूहको जनसंख्या	:	३२०४८५९
विद्यालय व्यवस्थापनमा महिला सहभागिता	:	२१.१
शिक्षक अभिभावक संघमा महिला सहभागिता	:	२७.०

यस हातेपुस्तकमा समाविष्ट शिक्षासम्बन्धी तथ्याङ्कहरू शिक्षा विभागको फ्लास रिपोर्ट २०७१ मा आधारित छ ।

*जनगणना प्रतिवेदन २०६८

विद्यालय, विद्यार्थी र शिक्षक

विवरण	प्राथमिक	आधारभूत	निमावि	मावि
विद्यार्थी	५८.४%	८२.६%	२४.२%	१७.४%
जनजाती वद्यार्थी	३३.९%		३८.७%	३८.६% माविमा र २९.८% उच्चमाविमा
दलित विद्यार्थी	१९.९%	–	१४.५%	११% माविमा र ६.७% उच्चमाविमा
सिमांककृत जनजाती	९७,८०८	–	३१,५१३	१५,३४५
खुद भर्नादर	९५.६%	८६.३%	७२.६%	३३.२%
कुल भर्नादर	१३६.८%	११५.७%	८४.३%	५०.४%
खुद भर्नादरमा लैङ्गिक समता	०.९९	१.००	१.०३	१.००
महिला शिक्षक	४१.६%	–	२७.५%	१७.४%
दलित शिक्षक	५.०%	–	३.६%	४.१%
जनजाती शक्षक	३०.०%		१९.६%	१७.९%
सामुदायीक विद्यालयका पुरा तालीम पाएका शिक्षक	९५.१%	–	८२.६%	९२.४%

सामुदायीक विद्यालयमा विद्यार्थी शिक्षक अनुपात-दरबन्दीका आधारमा	३७:१		६०:१	३१:१
विद्यार्थी जसले पूरै किताबको सेट पाउछन्	७३.१%		७७.६%	७६.५%
विद्यार्थीको भार्ना वृद्धी दर	१.०%	१.२%	४.८%	
भर्ना भएका विद्यार्थीको अपाङ्गताका अवस्था	१.१%	१.१%	०.९%	
विद्यालय संख्या	३४,७४३	३४,९२३	१४,८६७	९,०२१
विद्यार्थी विद्यालय अनुपात	१:१२७	१:१७८	१:१२३	१:१०३ माविमा र १:११६ उच्चमाविमा

राष्ट्रिय औषतभन्दा एनआईआर र एनईआर न्यून रहेका जिल्लाहरू

क्रम संख्या	राष्ट्रिय औसत ९१.६ भन्दा कम NIR भएका जिल्लाहरू		राष्ट्रिय औसत ९५.६ भन्दा कम NER भएका जिल्लाहरू		
	जिल्ला	कक्षा एकको इनआइआर	जिल्ला	प्राथमिक तहको खुद भर्ना दर	लैङ्गिक समता सुचक
१.	मनाङ	७८.६	मनाङ	६९.२	१.०९
२.	सप्तरी	८२.१	ताप्लेजुङ	९०.०	१.००
३.	डोल्पा	८४.५	रुकुम	९०.८	०.९९
४.	धनकुटा	८५.३	इलाम	९२.७	०.९६
५.	महोत्तरी	८५.४	मुस्ताङ	९२.७	१.०४
६.	इलाम	८५.६	पर्वत	९२.८	०.९८
७.	रामेछाप	८६.०	रौतहट	९२.९	१.०३
८.	जाजरकोट	८६.४	बझाङ	९३.०	०.९४
९.	प्यूठान	८७.२	दार्जुला	९३.०	०.९५
१०	सिरहा	८७.५	जुम्ला	९३.३	०.९५
११.	बझाङ	८७.५	मुगु	९३.२	०.९९
१२.	पर्सा	८८.३	कपिलवस्तु	९३.६	०.९६

१३.	बारा	८८.५	खोटाङ	९३.६	०.९४
१४.	उदयपुर	८८.७	दाङ	९३.७	०.९९
१५.	वैतडी	८८.८	म्याग्दी	९३.७	०.९५
१६.	जुम्ला	८९.०	भोजपुर	९३.७	०.९७
१७.	वाँके	८९.६	ललितपुर	९३.८	०.९७
१८.	कालिकोट	८९.६	डडेलधुरा	९३.८	०.९५
१९.	मुस्ताङ	८९.८	जाजरकोट	९३.८	१.०१
२०.	मकवानपुर	८९.९	दोलखा	९३.९	०.९८
२१.	हुम्ला	९०.१	धनुषा	९४.०	०.९७
२२.	दाड	९०.२	पर्सा	९४.१	०.९८
२३.	कन्चनपुर	९०.४	रुपन्देही	९४.३	१.०३
२४.	काडमाण्डौं	९०.५	बाजुरा	९४.५	०.९८
२५.	भोजपुर	९०.५	अछाम	९४.७	०.९४
२६.	नवलपरासी	९०.८	बारा	९४.८	०.९४
२७.	दैलेख	९१.०	चितवन	९४.८	१.०१
२८.	सिन्धुली	९१.०	बाग्लुड	९४.८	०.९३

क्रम संख्या	राष्ट्रिय औसत ९१.६ भन्दा कम NIR भएका जिल्लाहरू		राष्ट्रिय औसत ९५.६ भन्दा कम NER भएका जिल्लाहरू		
	जिल्ला	कक्षा एकको इनआइआर	जिल्ला	प्राथमिक तहको खुद भर्ना दर	लैङ्गिक समता सुचक
२९.	सर्लाही	९१.२	दैलेख	९४.८	१.०१
३०.	सल्यान	९१.३	प्यूठान	९४.८	०.९८
३१.	कैलाली	९१.४	सोलुखुम्वु	९४.९	०.९५
३२.			डोल्पा	९५.२	०.९८
३३.			सुनसरी	९५.२	१.०१
३४.			झापा	९५.३	१.००
३५.			कालीकोट	९५.३	०.९३
३६.			बर्दीया	९५.३	०.९८
३७.			कन्चनपुर	९५.४	१.०४

३१ जिल्लाहरूमा कक्षा एकको NIR राष्ट्रीय औसत ९१.६ भन्दा कम रहेको छ । कक्षा एकको NIR न्यून हुनेमा कर्णालीका, तराई तथा मध्य र सुदुर पश्चीमाञ्चलका जिल्लाहरू वढि रहेका छन् । त्यस्तै अझै पनि ३७ जिल्लाहरूमा प्राथमिक तहको खुद भर्नादर राष्ट्रीय औसत ९५.६ भन्दा न्यून रहेको छ । मनाङ्को एनइआर मात्र ६९.२ प्रतिशत छ । ३७ जिल्लाहरूमा एनइआर न्यून भए पनि ति मध्येका ११ जिल्लाहरूमा लैङ्गिक समता रहेको देखीन्छ । अर्थात ति जिल्लाहरूमा केटा र केटी दुवै विद्यालय वाहीर उत्तीकै मात्रामा रहेका छन् ।

छात्राहरूको NIR र NER राष्ट्रिय औषतभन्दा न्यून रहेका जिल्लाहरू

क्रम संख्या	छात्राहरूको राष्ट्रिय औसत ९१.२ भन्दा कम NIR भएका जिल्लाहरू		छात्राहरूको राष्ट्रिय औसत ९५.० भन्दा कम NER भएका जिल्लाहरू		
	जिल्ला	कक्षा एकको छात्राको NIR	जिल्ला	प्राथमिक तहमा छात्राको NER	लैङ्गिक समता सुचक
१.	डोल्पा	८२.२	मनाङ	७२.३	१.०९
२.	मुस्ताङ.	८२.२	ताप्लेजुङ्	९०.०	१.००
३.	बारा	८२.३	बझाङ	९०.१	०.९४
४.	नवलपरासी	८२.८	रुकुम	९०.२	०.९९
५.	तनहुँ	८३.७	दार्जुला	९०.४	०.९५
६.	धनकुटा	८४.५	इलाम	९०.७	०.९६
७.	जाजरकोट	८४.७	जुम्ला	९०.८	०.९५
८.	महोत्तरी	८४.९	म्याग्दी	९१.१	०.९५
९.	रामेछाप	८५.८	खोटाङ	९१.१	०.९४
१०	इलाम	८६.०	डडेलधुरा	९१.४	०.९५
११.	हुम्ला	८६.१	कपिलवस्तु	९१.५	०.९६
१२.	प्यूठान	८६.४	वाग्लुङ्	९१.६	०.९३
१३.	भक्तपुर	८६.६	अछाम	९१.६	०.९४
१४.	वैतडी	८७.६	पर्वत	९१.७	०.९८
१५.	बझाङ	८८.०	बारा	९१.८	०.९४
१६.	काडमाण्डौं	८८.१	कालीकोट	९१.८	०.९३
१७.	डोल्पा	८८.४	भोजपुर	९२.१	०.९७
१८.	दाङ्	८८.५	ललितपुर	९२.२	०.९७

१९.	कन्चनपुर	८८.५	सोलुखुम्वु	९२.५	०.९५
२०.	डोटी	८८.९	मुगु	९२.५	०.९९
२१.	बाँके	८९.०	धनुषा	९२.७	०.९७
२२.	मनाङ	८९.५	दोलखा	९२.९	०.९८
२३.	सल्यान	८९.६	पर्सा	९३.१	०.९८
२४.	सप्तरी	८९.७	दाङ	९३.२	०.९९
२५.	उदयपुर	८९.८	बाजुरा	९३.४	०.९८
२६.	अर्धखाँची	८९.८	प्यूठान	९३.८	०.९८
२७.	मकवानपुर	८९.९	सप्तरी	९४.०	०.९८
२८.	खोटाङ	९०.०	डोल्पा	९४.३	०.९८
२९.	काभ्रेपलान्चोक	९०.०	सल्यान	९४.३	०.९७
३०.	भोजपुर	९०.०	जाजरकोट	९४.३	१.०१
३१.	नुवाकोट	९०.१	रौतहट	९४.४	१.०३
३२.	धादिङ	९०.६	वर्दीया	९४.४	०.९८
३३.	सर्लाही	९०.६	महोत्तरी	९४.५	०.९८
३४.	दाजुर्ला	९०.६	मुस्ताङ.	९४.६	१.०४
३५.	संखुवासभा	९०.७	बाँके	९४.६	०.९७
३६.	सिरहा	९०.७	सुर्खेत	९४.८	०.९८
३७.	पर्सा	९०.७			
३८.	दैलेख	९१.०			

३१ जिल्लाहरूमा कक्षा एकको NIR राष्ट्रीय औसत ९१.६ भन्दा कम रहेपनि ३८ जिल्लामा छात्राहरूको राष्ट्रिय औसत ९१.२ भन्दा कम NIR रहेको छ। खुद भर्ना दरको हिसाबले राष्ट्रिय औसत भन्दा कमजोर रहेका ३७ जिल्लहरू मध्ये रुपन्देही, चितवन, दैलेख, सुनसरी, झापा र कन्चनपुरमा छात्राहरूको अवस्था उनिहरूको राष्ट्रिय औसत ९५.० भन्दा राम्रो रहेको छ। त्यस्तै सल्यान, महोत्तरी, बाँके, सुर्खेत र सप्तरीमा प्राथमिक तहको खुद भर्नादर राष्ट्रिय औसत ९५.६ भन्दा राम्रो भए पनि त्यहाँ छात्राहरूको खुद भर्नादर छात्राहरूको राष्ट्रिय औसत भन्दा न्यून रहेको पाइन्छ।

समता सूचक क्षेत्रगत तुलनात्मक चार्ट

सूचक	राष्ट्रिय	मध्य तराई	पश्चिमाञ्चल हिमाल	कर्णाली	मध्य पश्चिम	मध्य पश्चिम तराई	सुदुर पश्चिम पहाड
कक्षा एकको NIR	९१.६	९०.९	८६.३	८९.९	९१.४	८९.९	९१.३
कक्षा एकको छात्राको NIR	९१.२	९०.०	८४.४	९१.३	९०.९	९१.३	९१.२
प्राथमिक तहको NER	९५.६	९४.९	८५.३	९४.५	९४.९	९५.०	९१.२
छात्राको NER प्राथमिक तह	९५.०	९४.२	८७.४	९२.४	९३.९	९४.०	९३.४
आधारभूत तहको NER	८६.३	७७.७	७९.५	९०.४	८८.६	८६.४	८८.४
छात्राको आधारभूत तहको NER	८६.३	७६.१	८२.३	८८.९	८८.६	८६.७	८६.२
माध्यमिक तहको NER	५४.९	४२.२	४०.९	५४.१	५२.४	५१.४	५८.८
माध्यमिक तहको NER	५४.६	४०.८	४१.३	४९.२	५१.८	५२.१	५०.७

लैङ्गिक समता सूचकमा कमजोर रहेका जिल्लाहरू

प्राथमिक तहको लैङ्गिक समता सुचकमा राष्ट्रिय औसत ०.९९ भन्दा न्यून अवस्था रहेका जिल्लाहरू

क्रम संख्या	जिल्ला	लैङ्गिक समता सुचक	क्रम संख्या	जिल्ला	लैङ्गिक समता सुचक
१.	कालीकोट	०.९३१	१९.	धनुषा	०.९७३
२.	वाग्लुङ्	०.९३५	२०.	महोत्तरी	०.९७६
३.	अछाम	०.९३७	२१.	रामेछाप	०.९७६
४.	बारा	०.९४०	२२.	सुर्खेत	०.९७८
५.	बझाङ	०.९४१	२३.	दोलखा	०.९७८
६.	खोटाङ	०.९४५	२४.	सप्तरी	०.९७८
७.	दार्जुला	०.९४७	२५.	प्यूठान	०.९७९
८.	म्याग्दी	०.९४७	२६.	पर्सा	०.९७९
९.	जुम्ला	०.९४८	२७.	सिन्धुपाल्चोक	०.९७९
१०	सोलुखुम्वु	०.९५१	२८.	मोरङ.	०.९८०
११.	डडेलधुरा	०.९५३	२९.	नुवाकोट	०.९८५
१२.	सिन्धुली	०.९५६	३०.	मुगु	०.९८६
१३.	कपिलवस्तु	०.९५८	३१.	रोल्पा	०.९८६
१४.	इलाम	०.९५८	३२.	रुकुम	०.९८७
१५.	भोजपुर	०.९६७	३३.	दाङ.	०.९८९
१६.	बाँके	०.९६७			
१७.	सल्यान	०.९६९			
१८.	ललितपुर	०.९७०			

लैङ्गिक समताको आधारमा अझै पनि ३३ जिल्लाहरू पछाडि रहेका छन् ।

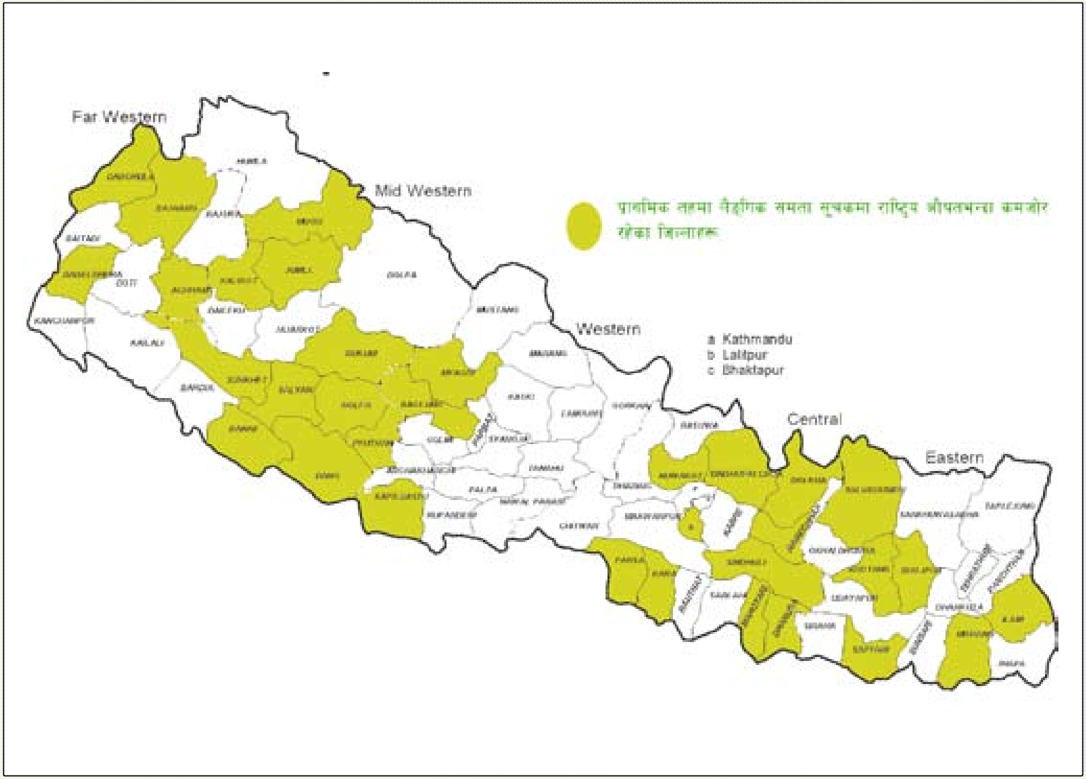

Far Western
Mid Western
Western
Central
Eastern
प्राथमिक तहमा लैङ्गिक समता सूचकमा राष्ट्रिय औषतभन्दा कमजोर रहेका जिल्लाहरू
a Kathmandu
b Lalitpur
c Bhaktapur

बहु पक्षियरूपमा कमजोर रहेका जिल्लाहरू

जिल्ला	सुचक			
	एनआइआर (राष्ट्रिय औसत ९१.६)	एनइआर (राष्ट्रिय औसत ९५.६)	लैङ्गिक समता (राष्ट्रिय औसत ०.९९)	महिला शिक्षक प्राथमिक तह (राष्ट्रिय औसत ४१.६)
जुम्ला	८९	९३.३	०.९४८	२६.०
इलाम	८५.६	९२.७	०.९५८	३८.१
प्यूठान	८७.२	९४.८	०.९७९	४१.०
बझाङ्	८७.५	९३	०.९४१	२७.५
पर्सा	८८.३	९४.१	०.९७९	३५.४
वारा	८८.५	९४.८	०.९४	२९.०
कालीकोट	८९.६	९५.३	०.९३१	२४.८
दाङ्	९०.२	९३.७	०.९८९	४१.४
भोजपुर	९०.५	९३.७	०.९६७	३२.८

आन्तरिक सक्षमतामा लैङ्गिक समानता अवस्था

कक्षागत / विद्यालय तह	कक्षा उत्तिर्ण			कक्षा दोहोऱ्याउने			कक्षा छाड्ने			नियमित उपस्थिति		
	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
कक्षा- १	७५.७	७५.१	७५.४	१७.३	१७.७	१७.५	७.०	७.२	७.१	७८.८	७८.४	७८.६
कक्षा- २	८८.५	८८.०	८८.३	८.१	७.९	८.०	३.४	४.१	३.७	८७.७	८७.६	८७.७
कक्षा- ३	८९.९	८९.३	८९.६	६.९	७.०	७.०	३.२	३.७	३.४	८९.६	८९.१	८९.३
कक्षा- ४	८९.७	८९.३	८९.५	६.७	६.९	६.८	३.६	३.८	३.७	९०.५	८९.६	९०.१
कक्षा- ५	९०.३	९०.०	९०.२	५.३	५.३	५.३	४.४	४.६	४.५	९१.१	९०.१	९०.६
प्राथमिक तह १–५	८५.७	८५.२	८५.५	९.७	९.९	९.८	४.५	४.९	४.७	८६.४	८५.७	८६.०
कक्षा- ६	९०.२	८८.९	८९.६	४.८	५.२	५.०	४.९	५.९	५.४	९१.७	८९.९	९०.८
कक्षा- ७	९०.१	९०.१	९०.१	४.७	४.४	४.६	५.२	५.५	५.४	९१.८	९०.६	९१.३
कक्षा- ८	८८.२	८८.८	८८.५	५.४	४.८	५.१	६.४	६.३	६.४	९१.५	९१.०	९१.३
आधारभूत १–८	८९.५	८९.३	८९.४	५.०	४.८	४.९	५.५	५.९	५.७	९१.७	९०.५	९१.१
कक्षा- ९	९०.३	९१.०	९०.७	४.६	४.१	४.४	५.१	४.९	५.०	९१.६	९१.०	९१.३

कक्षा- १०	९०.५	९०.८	९०.६	२.४	२.३	२.४	७.१	६.९	७.०	९३.७	९३.३	९३.५
माध्यमिक ९-१०	९०.४	९०.९	९०.६	३.६	३.३	३.४	६.०	५.८	५.९	९२.६	९२.०	९२.३

कक्षा ७ सम्म छात्राहरूको उत्तिर्ण छात्रको तुलनामा राम्रो रहेको देखिन्छ । तर कक्षा ८ देखि छात्रको तुलनामा छात्राहरूको उत्तिर्ण दर केही कमी भएको पाइन्छ । त्यस्तै छात्राहरूको कक्षा छाड्ने दर कक्षा ६ सम्म छात्राको तुलनामा कम देखिए पनि कक्षा ७ बाट बृद्धि भएको देखिन्छ । कक्षा ९ र १० मा छात्राहरूको कक्षा दोहोर्‍याउने दर छात्रको तुलनामा बढी रहेको छ । समग्रमा कक्षा ६ सम्म छात्राहरू छात्रको तुलनामा राम्रो अवस्थामा रहे पनि कक्षा ७ बाट उत्तिर्ण, कक्षा छाड्ने, कक्षा दोहोर्‍याउने जस्ता पक्षमा कमजोर देखिएका छन् ।

महिला शिक्षकको अवस्था

विद्यालय तह	राष्ट्रिय			कर्णाली			सुदुर पश्चिम			मध्य तराइ		
	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
प्राथमिक	७६५८५ (४१.६)	१०७३३७ (५८.४)	१८३९२२ (१००)	९२७ (२४.४)	२८७७ (७५.६)	३८०४ (१००)	६२९४ (३२.२)	१३२६२ (६७.८)	१९५५६ (१००)	५६३८ (३३.१)	११३८१ (६६.९)	१७०१९ (१००)
आधारभूत	९०७७४ (३८.५)	१४४८०१ (६१.५)	२३५५७५ (१००)	१०११ (२२.१)	३५६५ (७७.९)	४५७६ (१००)	६९६६ (२८.३)	१७६३७ (७१.७)	२४६०३ (१००)	६०५४ (३०.१)	१४०९० (६९.९)	२०१४४ (१००)
माध्यमिक	६६६० (१७.४)	३१७०३ (८२.६)	३८३६३ (१००)	४१ (८.२)	४६० (९१.८)	५०१ (१००)	२७३ (९.७)	२५५० (९०.३)	२८२३ (१००)	२३५ (९.७)	२१८४ (९०.३)	२४१९ (१००)
उच्चमाध्यमिक	२९३९ (१५.५)	१५९६८ (८४.५)	१८९०७ (१००)	१५८ (३६.५)	२७५ (६३.५)	४३३ (१००)	३८७ (१८.६)	१६९९ (८१.४)	२०८६ (१००)	५८८ (२६.२)	१६६० (७३.८)	२२४८ (१००)

उच्च र न्यून महिला शिक्षक भएका दस जिल्लाहरू

प्राथमिक तह (राष्ट्रिय औषत ४१.६)				आधारभूत तह (राष्ट्रिय औषत २८.५)				माध्यमिक तह (राष्ट्रिय औषत १७.४)			
जिल्ला	उच्च प्रतिशत	जिल्ला	न्यून प्रतिशत	जिल्ला	उच्च प्रतिशत	जिल्ला	न्यून प्रतिशत	जिल्ला	उच्च प्रतिशत	जिल्ला	न्यून प्रतिशत
काठमाण्डौं	६८.१	हुम्ला	२०.४	काठमाण्डौं	६४.३	हुम्ला	१७.८	काठमाण्डौं	३८.९	मनाङ	०.०
भक्तपुर	६३.२	बाजुरा	२३.७	भक्तपुर	५८.८	बाजुरा	२०.७	मकवानपुर	३४.६	डोल्पा	३.९
ललितपुर	५६.७	मुगु	२३.८	ललितपुर	५३.१	मुगु	२१.६	बाँके	२६.५	रोल्पा	४.१
रुपन्देही	५१.६	सल्यान	२४.१	बाँके	४७.०	कालिकोट	२२.५	उदयपुर	२५.३	बाजुरा	४.२
कास्की	५१.२	डोल्पा	२४.८	कास्की	४६.६	सल्यान	२२.५	ललितपुर	२३.९	जाजरकोट	४.७
बाँके	५०.८	कालिकोट	२४.८	रुपन्देही	४६.२	डोल्पा	२२.९	भक्तपुर	२३.२	मुगु	५.७
चितवन	४९.५	जुम्ला	२६.०	चितवन	४६.०	बझाङ	२३.८	काभ्रेपलाञ्चोक	२१.७	बझाङ	६.०
गुल्मी	४६.६	बझाङ	२७.५	तनहुँ	४२.३	जुम्ला	२३.८	तनहुँ	२१.६	अछाम	६.२
तनहुँ	४५.९	बारा	२९.०	गुल्मी	४२.२	जाजरकोट	२५.२	सुर्खेत	१९.४	डडेल्धुरा	६.६
पाँचथर	४५.५	जाजरकोट	२९.२	धादिङ	४२.०	अछाम	२५.५	सिन्धुपाल्चोक	१८.२	हुम्ला	६.७

महिला शिक्षक र छात्राको तह तथा क्षेत्रगत अनुपात

क्षेत्र	राष्ट्रिय		कर्णाली		सुदूरपश्चिम		मध्यतराई	
तह	महिला शिक्षक	विद्यार्थी	महिला शिक्षक	विद्यार्थी	महिला शिक्षक	विद्यार्थी	महिला शिक्षक	विद्यार्थी
प्राथमिक	४१.६४	५१.९९	२४.३७	५२.१४	३२.१८	५३.५६	३७.११	५१.०७
	अनुपात १:२९		अनुपात १: ४९		अनुपात १: ४१		अनुपात १:७३	
निम्नमाध्यमिक	२७.४७	५०.५९	१०.८८	५०.०४	१३.३२	५२.०५	२२.७७	४९.३४
	अनुपात १:६५		अनुपात १:१९४		अनुपात १:१६१		अनुपात १:१३०	
माध्यमिक	१७.३६	५०.७२	८.१८	४३.५५	९.६७	४८.९४	११.९२	४७.३
	अनुपात १:६८		अनुपात १:१५४		अनुपात १:१८३		अनुपात १:१४९	
उच्चमाध्यमिक	१५.५४	५०.८	३६.४९	३५.३४	१८.५५	४६.०२	२६.४९	४७.७८
	अनुपात १:७२		अनुपात १:१३		अनुपात १:५९		अनुपात १:३५	

विद्यार्थी–शिक्षक अनुपात उच्च र न्यून रहेका क्षेत्र

प्राथमिक तह (राष्ट्रिय औषत २३.९३)				आधारभूत तह (राष्ट्रिय औषत २६.४५)				माध्यमिक तह (राष्ट्रिय औषत २३.३८)			
क्षेत्र	उच्च प्रतिशत	क्षेत्र	न्यून प्रतिशत	क्षेत्र	उच्च प्रतिशत	क्षेत्र	न्यून प्रतिशत	क्षेत्र	उच्च प्रतिशत	क्षेत्र	न्यून प्रतिशत
मध्य तराई	५३.३४	पश्चिम हिमाल	३.७	मध्यतराई	५४.६२	पश्चिम हिमाल	४.३६	सुदूरपश्चिम तराई	६१.२	पश्चिम हिमाल	४.६९
मध्यपश्चिम पहाड	३२.८५	पश्चिम पहाड	१३.५	सुदूरपश्चिम तराई	३७.३६	पश्चिम पहाड	१६.४२	मध्यपश्चिम पहाड	४२.०५	उपत्यका	१०.५७
सुदूरपश्चिम तराई	३१.७४	पश्चिमाञ्चल	१६.५५	मध्यपश्चिमा पहाड	३७.०७	उपत्यका	१६.९१	मध्य तराई	३७.४५	पश्चिम पहाड	१८.५६
मध्यपश्चिमाञ्चल	२९.९	उपत्यका	१६.६३	मध्यपश्चिमाञ्चल	३४.२१	पश्चिमाञ्चल	१९.२७	मध्यमाञ्चल	३६.१८	मध्यमाञ्चल	१८.८५
मध्यपश्चिम तराई	२८.६६	मध्य हिमाल	१७.१९	मध्यपश्चिम तराई	३३.५५	मध्य हिमाल	२०.२८	सुदूरपश्चिम	३६.१५	पश्चिमाञ्चल	१९.१५
मध्यमाञ्चल	२८.०६	पूर्वीपहाड	१७.३५	पूर्वीतराई	३०.७१	पूर्वी पहाड	२०.६८	मध्यपश्चिम तराई	३२.७२	पश्चिम तराई	२०.७२
पूर्वी तराई	२७.३१	मध्यपहाड	१८	मध्यमाञ्चल	२८.८३	पूर्वी हिमाल	२०.९६	पूर्वी तराई	२९.०३	पूर्वी हिमाल	२१.१८
सुदूरपश्चिम	२५.४९	पूर्वीहिमाल	१८.७७	सुदूरपश्चिम	२८.७	मध्य पहाड	२१	कर्णाली	२८.९३	मध्य पहाड	२२
सुदूरपश्चिम पहाड	२४.२५	सुदूरपश्चिम हिमाल	२०.१४			सुदूरपूर्वी हिमाल	२२.१४	पूर्वामाञ्चल	२७.३३		

पश्चिम तराई	२४.०७	पूर्वाञ्चल	२२.३२
		कर्णाली	२३

पूर्वाञ्चल	२५.५३	पूर्वी पहाड	२६.५१
कर्णाली	२६.२२	सुदूरपश्चिम पहाड	२५.७७
पश्चिम तराई	२६.२९	सुदूरपश्चिम हिमाल	२४.६३
सुदूरपश्चिम पहाड	२६.४१	मध्य हिमाल	२३.४४

आधारभूत तहमा छात्राहरूको भर्ना, टिकाउ र कक्षा छाड्ने उच्च र न्यून दर भएका दस जिल्लाहरू

आधारभूत तहको भर्नादर				आधारभूत तहको टिकाउदर				आधारभूत तहको कक्षा छोड्नेदर			
जिल्ला	उच्च प्रतिशत	जिल्ला	न्यून प्रतिशत	जिल्ला	उच्च प्रतिशत	जिल्ला	न्यून प्रतिशत	जिल्ला	उच्च प्रतिशत	जिल्ला	न्यून प्रतिशत
अछाम	५२.१	काठमाडौँ	४७.१	धादिङ	९२.९	पर्सा	७२.८	पाँचथर	७.२	काठमाडौँ	२.३
सल्यान	५२.१	रौतहट	४८.०	रुपन्देही	९२.९	ताप्लेजुङ	७४.९	रसुवा	७.५	रुकुम	२.४
बाजुरा	५२.२	भक्तपुर	४८.०	मुस्ताङ	९३.१	डोटी	७९.०	संखुवासभा	७.६	अछाम	२.५
कञ्चनपुर	५२.३	ललितपुर	४८.१	ललितपुर	९३.३	हुम्ला	७९.३	इलाम	८.८	रौतहट	२.७
दोलखा	५२.४	कास्की	४८.७	पाल्पा	९३.४	सुर्खेत	८०.७	धनकुटा	९.०	बारा	२.९
ताप्लेजुङ	५२.७	कपिलवस्तु	४९.३	म्याग्दी	९३.६	जुम्ला	८१.१	डडेल्धुरा	९.३	रुपन्देही	३.०
सिराहा	५२.७	चितवन	४९.४	बर्दिया	९४.१	अछाम	८३.७	डोल्पा	९.९	मकवानपुर	३.१
सप्तरी	५२.८	मकवानपुर	४९.५	स्याङ्जा	९४.२	बझाङ	८४.३	लमजुङ	१०.०	कपिलवस्तु	३.२
कैलाली	५३.३	बाँके	४९.५	काठमाडौँ	९४.५	सप्तरी	८५.४	मुगु	१२.६	अर्घाखाँची	३.२
मनाङ	५६.७	मुस्ताङ	४९.७	कास्की	९५.९	धनुषा	८५.५	हुम्ला	१३.१	भोजपुर	३.३

आधारभूत तहमा छात्राहरूको उच्च तथा न्यून अनुत्तिर्ण तथा कक्षा दोहोऱ्याउने दर भएका दस जिल्लाहरू

आधारभूत तह अनुत्तिर्ण				आधारभूत तह कक्षा दोहोऱ्याउने			
जिल्ला	प्रतिशत	जिल्ला	प्रतिशत	जिल्ला	प्रतिशत	जिल्ला	प्रतिशत
डोटी	२०.९	काठमाडौँ	३.४	पाँचथर	७.२	काठमाडौँ	२.३
लमजुङ	२१.०	कास्की	७.८	रसुवा	७.५	रुकुम	२.४
मुगु	२१.५	भक्तपुर	७.९	संखुवासभा	७.६	अछाम	२.५
ओखलढुङ्गा	२१.५	ललितपुर	८.३	इलाम	८.८	रौतहट	२.७
गोरखा	२१.९	रुपन्देही	९.७	धनकुटा	९.०	बारा	२.९
कालिकोट	२२.५	महोत्तरी	१०.१	डडेल्धुरा	९.३	रुपन्देही	३.०
जुम्ला	२२.७	झापा	१०.३	डोल्पा	९.९	मकवानपुर	३.१
संखुवासभा	२३.०	बाँके	११.२	लमजुङ	१०.०	कपिलवस्तु	३.२
डडेल्धुरा	२४.१	सुनसरी	११.३	मुगु	१२.६	अर्घाखाँची	३.२
हुम्ला	३४.३	कैलाली	११.५	हुम्ला	१३.१	भोजपुर	३.३

एसएलसिमा छात्राको अवस्था २०६९ सालको आधारमा

श्रेणी	विशिष्ट श्रेणी		प्रथम श्रेणी		दोस्रो श्रेणी		तेस्रो श्रेणी		जम्मा उत्तिर्ण	
क्षेत्र	छात्राको प्रतिशत	छात्रको प्रतिशत	छात्राको प्रतिशत	छात्रको प्रतिशत	छात्राको प्रतिशत	छात्रको प्रतिशत	छात्राको प्रतिशत	छात्रको प्रतिशत	छात्राको प्रतिशत	छात्रको प्रतिशत
राष्ट्रिय औसत	३.९८	६.१४	१८.७०	२६.५३	१८.५५	२३.११	१.३०	१.७०	४२.५३	५७.४७
तराई	१.४९	३.७८	१३.६३	३०.८२	१६.०१	३१.३४	१.०८	१.८६	३२.२०	६७.८
सुदुरपश्चिम	०.०५	१.४०	८.३९	१९.८६	२५.७७	३८.४५	२.४०	३.२०	३७.०९	६२.९१
कर्णाली	०.१२	०.२३	५.९५	१२.९५	२७.४७	४६.४८	२.५७	४.२३	३६.११	६३.८९
काठमाडौं	९.६९	१२.४२	२८.४५	३३.६२	७.५८	८.०४	०.१०	०.०९	४५.८३	५४.१७

छात्र र छात्राबीच एसएलसी परीक्षामा सामेल हुने र उत्तिर्ण हुने अनुपात

क्षेत्र	छात्र २०६९		छात्रा २०६९		छात्र र छात्रा विच परिक्षामा सामेल हुदाको अनुपात	छात्र र छात्रा विच पास हुदाको अनुपात
	परिक्षामा सामेल	पास	परिक्षामा सामेल	पास		
कर्णाली	३८०२	१६६३	२२८१	९४०	१६६.६८	१७६.९१
तराई	३१३८७	१०५२२	२३४३६	४९९८	१३३.९३	२१०.५२
काठमाडौं	१६६५४	१४०२७	१४८४९	११८६७	११२.१६	११८.२०
सुदुर पश्चिम	२३३३९	८२६७	२०५८०	४८७५	११३.४१	१६९.५८
राष्ट्रिय	२०६२४१	९७२२०	१९७७६८	७१९४१	१०४.२८	१३५.१४

छात्राहरूबीच एसएलसीमा उच्च र न्यून पास दर रहेका जिल्लाहरू

उच्च पास दर रहेका जिल्ला	पास दर	न्यून पास दर रहेका जिल्ला	पास दर
मुस्ताङ	८१.०३	सल्यान	४.६४
काठमाडौं	७९.९४	रोल्पा	६.८७
ललितपुर	७८.३४	दैलेख	८.६२
भक्तपुर	७७.६८	अछाम	९.३७
म्यग्दी	६३.३५	भोजपुर	९.८९
हुम्ला	६२.२८	दार्जुला	१२.८२
कास्की	६०.९२	प्यूठान	१२.९९
रुपन्देही	५३.३८	सप्तरी	१३.११
काभ्रेपलाञ्चोक	५१.५१	उदयपुर	१३.१२
चितवन	५०.९४	रामेछाप	१५.६१

दलित तथा जनजाति शिक्षक र विद्यार्थीको अनुपात

प्राथमिक तह

	राष्ट्रिय		कर्णाली		सुदूरपश्चिम		मध्यतराई	
	शिक्षक	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यार्थी
दलित	५.०	१९.८५	८.१	२५.३६	५.७	२४.२९	७.७	२३.९४
जनजाति	३०	३३.८७	९.५	७.२३	१३.१	१४.५१	२३.६	२२.३६
अन्य	६५	४६.२८	८२.४	६७.४१	८१.२	६१.२	६८.७	५३.७

दलित तथा जनजाति शिक्षक र विद्यार्थीको अनुपात

निम्न माध्यमिक तह

	राष्ट्रिय		कर्णाली		सुदूरपश्चिम		मध्यतराई	
	शिक्षक	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यार्थी
दलित	३.६	१४.४६	८.४	२०.२३	४.१	१९	५.७	१७.०२
जनजाति	१९.६	३८.७१	५.४	३.७५	७.४	१९.०५	१५.३	२८.६३
अन्य	७६.८	४६.८३	८६.२	७६.०२	८८.५	६१.९५	७९	५४.३५

दलित तथा जनजाति शिक्षक र विद्यार्थीको अनुपात

माध्यमिक तह

	राष्ट्रिय		कर्णाली		सुदूरपश्चिम		मध्यतराई	
	शिक्षक	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यार्थी
दलित	४.१	११.०१	९	१५.१८	४.९	१३.३९	७.७	१४.०४
जनजाति	१७.९	३८.६२	१०.२	३.१२	८.३	१८.५८	१७.५	३१.४३
अन्य	७८	५०.३७	८०.८	८१.७०	८६.८	६८.०३	७४.८	५४.५३

दलित तथा जनजाति शिक्षक र विद्यार्थीको अनुपात

उच्च माध्यमिक तह

	राष्ट्रिय		कर्णाली		सुदूरपश्चिम		मध्यतराई	
	शिक्षक	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यार्थी	शिक्षक	विद्यार्थी
दलित	३.२	६.७५	०.५	११.३९	२.१	८.२	३.५	७.७
जनजाति	१३.५	२९.७९	१.४	३.६१	५	१४.६५	८.९	२४.४६
अन्य	८३.३	६३.४६	९८.१	८५.००	९२.९	७७.१५	८७.६	६७.८४

लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तिकरणसम्बन्धी मुख्य अन्तर्राष्ट्रिय सम्झौता तथा घोषणाहरू :

१. जनसंख्या तथा विकाससम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन (कायरो सम्मेलन) १९९४ ले महिलाअधिकार, सशक्तिकरण तथा उनीहरूको स्वास्थ्यलाई केन्द्रमा राखेको थियो।

२. **Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW) १९९७ :** यस सम्मेलनलाई १७९ वटा देशले अनुमोदन गरिसकेको छ। यस सम्मेलनले महिलाअधिकारको सुनिश्चितताको लागि पक्ष राष्ट्रहरूलाई कानुनी रूपले बाध्य पार्छ।

३. **Beijing Declaration and Platform for Action 1995 :** महिलासम्बन्धी यो अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलनमा १८९ वटा मुलुकहरूले भाग लिएका थिए। यस सम्मेलनमा सबै मुलुकहरूले लैङ्गिक समानता र सबै महिलाको लागि शान्ति र विकासको लक्ष्यप्रति प्रतिबद्धता जनाएका थिए।

४. बालअधिकारसम्बन्धी सम्मेलन : यस सम्मेलनले सबै बालबालिकालाई बालविबाह तथा जबर्जस्ती विबाहबाट रक्षा गर्न तथा १८ वर्ष पुगिसकेका बालबालिका वयस्कको रूपमा पहिचान गर्ने तथा शिक्षाको अधिकार सुनिश्चित गर्न सरकारहरूलाई कानुनीरूपले बाध्य पारेको थियो।

५: शहश्राब्दी विकास लक्ष्य : यस अन्तर्गत पनि तेस्रो लक्ष्यले लैङ्गिक अधिकार तथा महिला शसक्तिकरणलाई समेटेको छ।

६. संयुक्त राष्ट्रसंघ सुरक्षा परिषद् १३२५ मा पनि द्वन्द्वको दौरान महिलामाथि पार्ने प्रभाव, द्वन्द्व न्युनिकरण तथा दिगो शान्तिबारे महिलाले खेलेको भूमिकालाई सम्बोधन गर्ने प्रावधान पारित गरेको छ।

नेपालको अन्तिरम संविधानमा महिलाको हक

(१) महिलाभएकै कारणबाट कुनै पनि किसिमको भेदभाव गरिने छैन।

(२) प्रत्येक महिलालाई प्रजनन् स्वास्थ्य तथा प्रजनन्सम्बन्धी हक हुनेछ।

(३) कुनै पनि महिला विरूद्ध शारीरिक, मानसिक वा अन्य कुनै किसिमको हिंसाजन्य कार्य गरिने छैन र त्यस्तो कार्य कानूनद्वारा दण्डनीय हुनेछ।

(४) पैतृक सम्पतिमा छोरा र छोरीलाई समान हक हुनेछ।

नेपालमा महिलाको अवस्था

जनसङ्ख्या :

लिङ्ग	जनसंख्या	प्रतिशत
पुरूष	१,२८,४९,०४१	४८.५०
महिला	१,३६,४५,४६३	५१.५०
कुल	२,६४,९४,५०४	१००

परिवारमा महिलाको नाममा रहेको घरजग्गा :

वर्ष	२०५८	२०६८
महिला स्वामित्वको प्रतिशत	९.११	१९.७१

देशका कुल परिवारको १९.७१ प्रतिशत परिवारहरूमा महिलाको नाममा घर वा जग्गा रहेको देखिएको छ। गत २०५८ सालको जनगणनामा महिलाको नाममा घरजग्गा भएका परिवारहरू ९.११ प्रतिशत मात्र थिए। अर्थात महिलाहरू सम्पतिको स्वामित्व ग्रहण गर्ने परिपाटीको विकास भएको देखिन्छ।

लिङ्गको आधारमा घरमुलीको संख्या

लिङ्ग	घरमुलीहरूको संख्या	प्रतिशत
पुरूष	४,०३०,६१०	७४.२६
महिला	१,३९६,६९२	२५.७४
जम्मा	५,४२७,३०२	१००

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

महिला परिवार मुली रहेका परिवारहरू गत २०५८ सालको जनगणनामा १४.८७ प्रतिशत रहेकामा करिब ११ प्रतिशत बिन्दुले वृद्धि भई २०६८ सालमा २५.७३ प्रतिशत पुगेको छ।

सम्पत्तिमा महिलाको स्वामित्वको विवरण

घर तथा जग्गा दुवैमा	– ५,८०,७५७
जग्गामा मात्र	– ४८८,३१४
घर र जग्गा दुवैमा स्वामित्व नभएको	– ४,३१०,५६०
नखुलेको	– ४३,६६६
जम्मा	– ५,४२३,२९७

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

महिला सदस्यको उच्चतम कक्षा

शैक्षिक स्तर	गरिबी दर	गरिबीको विषमता	गरिबीको गहनता	गरिबीको वितरण	जनसंख्याको वितरण
निरक्षर	३२.१	७.७	२.८	३०.१	२३.८
साक्षर, प्राथमिक तह पास नगरेको	३९.८	८.७	२.९	३४.५	२२.०
५ – ७ कक्षा पूरा गरेको	२६.६	५.४	१.८	२०.८	१९.८
८ – १० कक्षा पूरा गरेको	१६.६	३.१	०.९	१०.९	१६.६
११ कक्षा वा सोभन्दा बढी पढेको	५.२	०.७	०.२	३.६	१७.८
जम्मा	२५.२	५.४	१.८	१००	१००

परिवारमूलीको शैक्षिकस्तरअनुसारको गरिबी र महिला परिवार सदस्यको शैक्षिकस्तरअनुसारको गरिबी दिइएको छ। एघार कक्षा वा सोभन्दा माथिल्लो कक्षा पास गरेका परिवारमूली भएका परिवारभन्दा निरक्षर परिवारमूली भएका परिवार गरिब हुने सम्भावना करिव साढे चार गुणाले बढी छ। त्यसैगरी प्राथमिक तह पास नगरेका महिला परिवार सदस्य भएका परिवारको गरिबी प्राथमिक तह पास गरेका महिला परिवार सदस्य भएका परिवारको भन्दा बढी छ।

वैवाहिक अवस्था

क्षेत्र	जम्मा	पहिलो विवाहको उमेर			
		दश वर्षभन्दा मुनी	१० देखि १४ वर्ष	१५ देखि १९ वर्ष	२० देखि २४ वर्ष
नेपाल					
पुरुष	५८८४३८७	२२८६५	२६१२३२	२१७६७८४	२२६६९३२
महिला	७४५४१०९	११५१५०	११०१८८५	४३४०४९७	१५५१३६४
तराई					
पुरुष	३०३५५२२	१२२६५	१५७८८६	१२३८७२१	११४३३३६
महिला	३७४१९०५	६०३१६	६४६३०१	२२५९२७३	६५८६८८
सुदुरपश्चिमाञ्चल					
पुरुष	५१७८७१	११७७	२३७३४	२२५९४७	१९७३४४
महिला	६९१२८३	११५१६	१२१७३२	४२६९०५	११४७५७
सप्तरी					
पुरुष	१४९८५४	१४२०	११६१०	६६१९८	५४४७६
महिला	१८२४३८	४६३०	३४०२४	११२५९७	२७८७८
सिराह					
पुरुष	१३९२९१	६७५	८१९९	६२६४४	५२४३९
महिला	१८३८९७	३०१६	३३९७१	११७३६३	२६०४८
धनुषा					
पुरुष	१७१५२३	६३६	११३९३	७६९३३	६३७८०
महिला	२१३५६५	३२६०	४४०९१	१३६३०१	२६४१४

			महोत्तरी		
पुरुष	१३८७०५	२५५	५२४६	५७७५०	५८१६६
महिला	१७३८०३	१५२७	३४२७४	११०५८९	२३९९६
			सर्लाही		
पुरुष	१७९०५९	३३६	५७६०	८४५७०	७०३८०
महिला	२०३८९९	१३७४	२९८६९	१३९९८८	२८८४७
			रौतहट		
पुरुष	१६६२५७	७१९	१०२२६	८५९३७	५७८३०
महिला	१७९२३३	२०९४	३५६०६	११८१८४	२०८५९
			बारा		
पुरुष	१६५०४७	६२३	९११८	८५८३६	५६२९५
महिला	१८१०३०	३०२९	४११५४	११३८८०	२०२०२
			पर्सा		
पुरुष	१४७८८२	४०७	८१९४	७२१६२	५३२७८
महिला	१५७०४७	१५६८	३१९२२	९८४०९	२२११२
			काठमाडौँ		
पुरुष	४२९५५०	१३०४	९२२१	८४८४८	१६८५४६
महिला	४६८०२०	५६५३	३९९८७	२१०९५५	१५८०२२
			कर्णाली		
पुरुष	८७८२६	१२५	२८३७	३५९२६	३४९०४
महिला	९३९९६	४८५	१११९५	५८१११	१९९१५

स्रोत : जनगणना प्रतिवेदन २०६८

गरिबीको दर, विषमता र गहनता

करिव २५ प्रतिशत जनसंख्या गरिबीको रेखामुनी रहेका छन् - सर्वेक्षणबाट प्राप्त नतिजाअनुसार उपरोक्त गरिबीको रेखाअनुसार नेपालमा करिव २५ प्रतिशत मानिसहरू गरिब देखिन्छन्। शहरी र ग्रामीण क्षेत्रमा गरिबीको दर तुलना गर्दा शहरी क्षेत्रमा करिब १५ प्रतिशत र ग्रामीण क्षेत्रमा करिव २७ प्रतिशत जनसंख्या गरिबीको रेखामुनि रहेको अनुमान गरिएको छ। गरिबीको विषमताको सूचकले गरिब मानिएकाहरूमध्ये पनि कति प्रतिशत गरिबहरू गरिबीको रेखाभन्दा कति टाढा छन् भन्ने जनाउँदछ। उक्त सूचक २०६६ र ६७ मा ५.४३ प्रतिशत रहेको अनुमान छ। साथै अर्को सूचक गरिबीको गहनता को सूचकले गरिबहरूबीच के-कति असमानता छ भन्ने जनाउँदछ। उक्त सूचक २०६६र६७ मा १.८१ प्रतिशत रहेको अनुमान छ)

	गरिबीको रेखामुनिको जनसंख्या	गरिबीको विषमता	गरिबीको गहनता
	(प्रतिशतमा)		
नेपाल	२५.१६	५.४३	१.८१
शहरी क्षेत्र	१५.४६	३.१९	१.०१
ग्रामीण क्षेत्र	२७.४३	५.१६	२.००

स्रोत : नेपाल जीवनस्तर सर्वेक्षण २०६६ र ६७

गरिबी र घरपरिवारको जनसांख्यिक अवस्था

उमेर	दरहरू			गरिबीको फैलावट	जनसंख्याको वितरण
	गरिबीको दर	गरिबीको विषमता	गरिबीको गहनता		
०	१२.३१	२.०५	०.५६	२०.४	४१.८
१	२५.२१	४.९४	१.४९	२९.१	२९.०
२	४१.४८	१०.०१	३.५३	२९.८	१८.१
३ वा सोभन्दा बढी	४६.६४	११.९५	४.५४	२०.७	११.२
नेपाल	२५.१६	५.४३	१.८१	१००.०	१००.०

सात वर्षभन्दा कम उमेरका बालबालिकाहरूको संख्या र गरिबीको दरमा घनात्मक सह–सम्बन्ध रहेको देखाएको छ। सात वर्षभन्दा कम उमेरका बालबालिकाहरू नभएको घरपरिवारको गरिबीको दर १२ प्रतिशत रहेकोमा त्यस्ता बालबालिकाहरू तीन जनाभन्दा बढी हुँदा गरिबीको दर करिव ४७ प्रतिशतसम्म बृद्धि भएको अनुमान छ।

स्रोत : नेपाल जीवनस्तर सर्वेक्षण २०६६ र ६७

गरिबी तथा सार्वजनिक सेवा सुविधामा पहुँच

३० मिनेटभित्र विभिन्न सुविधासम्म पुग्ने परिवार	गरिबीको रेखामुनिको जनसंख्या	गरिबीका विषमता	गरिबीका गहनता	गरिबीका फैलावट	जनसंख्याको वितरण
प्राथमिक विद्यालय	२४.४	५.२	१.७	९१.५	९४.५
माध्यमिक विद्यालय	२०.८	४.२	१.३	५८.२	७०.३
उच्च माध्यमिक विद्यालय	१७.९	३.४	१	३९.१	५४.९
स्वास्थ्य तथा उप स्वास्थ्य चैकी	२२	४.४	१.४	४२.९	४९
सरकारी अस्पताल	१५.६	३	०.९	२०.१	३२.४
बस स्टप	१९	३.७	१.१	४९.१	६४.९
पक्की सडक	१७.१	३.३	१	३३.६	४९.४
गाडी चल्ने कच्ची सडक	२४.४	५	१.६	६२.३	६४.२
हाट बजार	२१	३.८	१	३३.२	३९.६
मुख्य बजार	१६.३	३.३	१	२८.२	४३.६
कृषि केन्द्र	१५.६	३	०.९	२५.४	४१.६
सहकारी	१७	३.४	१.१	३४.५	५१
बैंक	१४.७	३	०.९	२२.६	३८.६
नेपाल	२५.२	५.४	१.८		

३० मिनेटभित्र सार्वजनिक सेवाका सुविधामा पहुँच र गरिबीको अवस्थालाई हेर्दा, उक्त समयमा नजिकको सुविधामा पहुँच हुने घरपरिवार औसत गरिबीभन्दा कम रहेको सर्वेक्षणले देखाएको छ (तालिका ११)। उच्च माध्यमिक विद्यालय, सरकारी अस्पताल, पक्की सडक, मुख्य बजार, कृषि केन्द्र, सहकारी तथा बैंक जस्ता सुविधामा पहुँच भएका घरपरिवारहरूको गरिबीमा निकै सुधार भएको देखिएको छ।

स्रोत : नेपाल जीवनस्तर सर्वेक्षण २०६६ र ६७

अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको विवरण

नेपाल	जनसंख्या	अपाङता नभएका जनसंख्या	अपाङता भएको जनसंख्या
कुल जनसंख्या	२६,४९४,५०४	२५,९८१,१८३	५,१३,३२१
पुरूष	१२,८४९,०४१	१२,५६८,९५५	२८०,०८६
महिला	१३, ६४५, ४६३	१३, ४१२, २२८	२, ३३, २३५

अपाङ्गताको प्रकार	सबै जनसंख्याको आधारमा (प्रतिशतमा)
दृष्टि सम्बन्धीअपाङ्गता	१८.५
बहिरो	१५.४
बोल्नमा समस्या	११.५
विभिन्न अपाङ्गता	७.५
मानसीक अपाङ्गता	६
सोच बिचार गर्ने अपाङ्गता	२.९
बहिरो अन्दो	१.८

देशका कुल जनसङ्ख्याको १.९४ प्रतिशत हिस्सामा कुनै एक वा बढी प्रकारको अपाङ्गता रहेको देखिएको छ। विगत २०५८ सालको जनगणनामा अपाङ्गता रहेका व्यक्तिहरू ०.४६ प्रतिशत थिए। शारीरिक तथा मानसिक अपाङ्गता भएका कुल व्यक्तिहरूमध्ये ५४.५६ प्रतिशत पुरूष र बाँकी ४५.४४ प्रतिशत महिला रहेको देखिन्छ। अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूमध्ये ३६.३२ प्रतिशतमा शारीरिक अपाङ्गता, १८.४६ प्रतिशतमा दृष्टि सम्बन्धीअपाङ्गता, १५.४५ प्रतिशतमा सुनाइ सम्बन्धी अपाङ्गता, १.४८ प्रतिशतमा श्रवण दृष्टिविहीनता, ११.४७ प्रतिशतमा स्वर बोलाइ सम्बन्धीअपाङ्गता, ६.०४ प्रतिशतमा मानसिक अपाङ्गता र २.९० प्रतिशतमा बौद्धिक अपाङ्गता र ७.५२ प्रतिशतमा बहु अपाङ्गता भएको पाइएको छ।

स्रोत: मानव संसाधन विकास रिपोर्ट २०११

मानव संसाधन विकास रिपोर्ट २०११ अनुसार नेपालको मानव विकास सूचकाङ्क ०.४५८ छ जसअनुसार मानव विकास सूचकाङ्कका दृष्टिले नेपाल विश्वमा १५७ औँ स्थानमा रहेको छ। (युएनडिपी, २०१३)

महिला तथा बालबालिका विरूद्धका त्रिवर्षीय अपराध तथ्याङ्क

आ.व.	ज.क.	ज.क.उ.	मा.वे.वि. तथा ओ. प.	गर्भपतन	बहुविवाह	बालविबाह	घरायसी हिंसा	जम्मा
२०६६/६७	३७६	१०१	१६१	८	१४६	७	९८३	१७८२
२०६७/६८	४८१	१५१	१८३	१२	१९७	३	१३५५	२३८२
२०६८/६९	५४३	१५९	११८	१२	२४९	१२	२२५०	३३४३

स्रोत : नेपाल केन्द्रीय प्रहरी महिला तथा बालबालिका सेवा केन्द्र

राष्ट्रिय महिला आयोगमा परेको घरेलु हिंसासम्बन्धी उजुरी(आ.व. २०६८/६९)

क्र.स	घरेलु हिंसा	संख्या
१	शारीरिक हिंसा	१४८
२	मानसिक हिंसा	११४
३	आर्थिक हिंसा	२
४	यौनजन्य हिंसा	१
जम्मा		२६५

स्रोत : राष्ट्रिय महिला आयोग

रोजगारीमा महिला

नेपाली सेनामा महिला

दर्जा	२०६५ सालसम्म	२०६६	२०६७	२०६८	२०६९	कुल जम्मा
अधिकृत	२४७	१	१०	७	१२	२७७
पदिक	६२	–	२२	–	४७	१३१
अन्य दर्जा	७२३	–	३०२	११८	२०२	१३४५
जम्मा	१०३२	१	३३४	१२५	२६१	१७५३

स्रोत : सैनिक अभिलेखालय, जङ्गी अड्डा

नेपाल प्रहरीमा महिला

दर्जा	पुरूष प्रहरी	महिला प्रहरी	कुल दरवन्दी संख्या
प्रमनि	१	–	१
प्रअमनि	८	–	८
प्रनामनि	३२	२	३४
प्रवउ	६९	५	७४
प्रउ	११९	३	१२२
प्रनाउ	३१५	१९	३३४
प्रनि	१०७५	५५	११३०
प्रनानि	३०३६	१३५	३१७१
प्रसनि	५५३०	१९७	५७२७
प्र.ह.	१०५३८	६३९	१११७७
प्र.ज/रिक्रुट	३३६५४	२२२७	३५८८१
प्र.प.	२०११	१७५	२१८६
प्र.प्र.नि.	–	–	३०
प्रप्रसनि	–	–	१३०
प्रके	–	–	१२५
जम्मा	५६३८८	३४५७	६०१३०
अनुपातमा	९३७८	५.७५	–

स्रोत : कर्मचारी प्रशासन शाखा, प्रहरी प्रधान कार्यालय

श्रेणीअनुसार लैङ्गिक विवरण

२०६८ सालको जनगणनाको तथ्याङ्कअनुसार नेपालको कुल जनसंख्या २ करोड ६४ लाख ९४ हजार ५ सय चार छ। जसमा पुरुषको संख्या १ करोड २८ लाख ४९ हजार ४१ (४८.५० प्रतिशत) र महिलाको संख्या १ करोड ३६ लाख ४५ हजार ४ सय ६३ (५१.५० प्रतिशत) छ। निजामती किताब खानाको वि.सं. २०७० साल असार १२ गतेको तथ्याङ्कअनुसार नेपालको कुल निजामती कर्मचारीहरूको संख्या ७९ हजार ९ सय १२ जना छ। तलको तालिकाबाट नेपालको निजामती सेवामा महिला सहभागिता प्रस्ट हुन्छ। जसमध्ये पुरुष ६७ हजार ७ सय ७४ (८४.८१ प्रतिशत) र महिला १२ हजार १ सय ३८ (१५.१९ प्रतिशत) छन्। प्रशासनतर्फ जम्मा कर्मचारीको सङ्ख्या ६४ हजार ७४ छ। यो कुल दरबन्दीको (८०.१८ प्रतिशत) हो। त्यसमा पुरुष ५७ हजार ८ सय ९४ (९०.३५ प्रतिशत) र महिला ६ हजार १ सय ८० (९.६५ प्रतिशत) छन्।

सि.नं.	श्रेणी र तह	पुरुष	महिला	जम्मा प्रतिशत	पुरुष प्रतिशत	महिला प्रतिशत	जम्मा
१	श्रेणी	५७,८९४	६,१८०	६४,०७४	९०.३५	९.६५	८०.१८
२	राजपत्रांकित	१२,८०१	१,०४३	१३,८४४	९२.४७	७.५३	१७.३२
३	विशिष्ट श्रेणी	५१	१	५२	९८.०८	१.९२	०.०७
४	रा.प. प्रथम श्रेणी	५०२	१६	५१८	९६.९१	३.०९	०.६५
५	रा.प. द्वितीय श्रेणी	३,००९	१२१	३,१३०	९६.१३	३.८७	३.९२
६	रा.प. तृतीय श्रेणी	९,२३८	९०५	१०,१४३	९१.०८	८.९२	१२.६९
७	विशिष्ट श्रेणी (मुख्य सचिव)	१	०	१	१००	०	०
८	राजपत्र अनंकित	२५,८१७	३,६१८	२९,४३५	८७.७१	१२.२९	३६.८३
९	रा.प.अनं.प्रथम श्रेणी	१२,९५३	१,६३२	१४,५८५	८८.८१	११.१९	१८.२५
१०	रा.प.अनं.द्वितीय श्रेणी	१०,८८८	१,८२३	१२,७११	८५.६६	१४.३४	१५.९१
११	रा.प.अनं.तृतीय श्रेणी	१,६३८	१५०	१,७८८	९१.६१	८.३९	२.२४
१२	रा.प.अनं.चतुर्थ श्रेणी	३२६	१३	३३९	९६.१७	३.८३	०.४२
१४	रा.प.अनं.पाँचौं श्रेणी	१२	०	१२	१००	०	०.०२
१५	श्रेणी विहीन	१९,२७६	१,५१९	२०,७९५	९२.७	७.३	२६.०२
१६	श्रेणी नखुलेको						०
१७	स्वास्थ्य	९,७४०	५,९५३	१५,६९३	६२.०७	३७.९३	१९.६४
१८	कुल संख्या	६७,७७४	१२,१३८	७९,९१२	८४.८१	१५.१९	१००

स्रोत : निजामति किताबखाना, २०७० साल असार १२ गते।

कानुन व्यवसायीहरूको विवरण

कानुन व्यवसायीहरू	महिला	पुरूष	जम्मा
वरिष्ठ अधिवक्ता	३	१००	१०३
अधिबक्ता	१२५४	१२७३३	१३९८७
अभिवक्ता	६९९	९१४१	९८४०
अभिकर्ता	५	१०८८	१०९३

स्रोत : नेपाल बार एसोसिएसन(२०६८/६९)

सञ्चारमा महिला सहभागिता

पत्रकार	महिला	पुरूष	जम्मा
संख्या	१०६०	१२९८५	१४०४५
प्रतिशत	७.५५	९२.४५	१००

स्रोत : सूचना विभाग(२०६८/६९)

ईन्जिनियरिङ सेवामा महिलाको सहभागिता

ईन्जिनियर	महिला	पुरूष	जम्मा
संख्या	२२३४	१६७३२	१८९६६
प्रतिशत	११.८	८८.२	१००

स्रोत : नेपाल ईन्जिनियरिङ काउन्सिल (२०६९)

चिकित्कसा क्षेत्रमा महिला सहभागिता

चिकित्सक	महिला	पुरूष	जम्मा
एम.वि.वि.एस(मेडिकल)	३८८४	७५४७	११४३१
वि.डी.एस.(डेन्टल)	६२८	४३०	१०५८
जम्मा	४५१२	६९७७	१२४८९

स्रोत : नेपाल मेडिकल काउन्सिल, २०६५

सहकारी संस्थाहरूमा महिलाको उपस्थिति

संस्था	सदस्यता			कर्मचारी		
	महिला	पुरूष	जम्मा	महिला	पुरूष	जम्मा
२६५०१	१९३४५५१	२७०९९०२	४६४७५४९	९९०४५	२०५२७	३९५७२

स्रोत : सहकारी विभाग(२०६९)

सामुदायिक वनमा महिलाहरूको सहभागिता

सामुदायिक वनको संख्या	उपभोक्ता समिती		महिला प्रतिशत	पुरूष प्रतिशत
	महिला	पुरूष		
२२०८	६८३९	१७०८२	२८.६०	७१.४०

स्रोत : वन विभाग,

वैदेशिक रोजगारकाहरूको विवरण आ.व. ०६८/६९

महिला	पुरूष	जम्मा
२२९५८	३६१७०७	२८४,६६५

संविधान सभामा महिला

संविधान सभामा महिलाहरूको प्रत्यक्ष निवार्चन वाट १० जना, समानुपातीक वाट १६० जना, मनोनित २ गरी जम्मा १७२ उपस्थीत रहेको छ। जुन कुल सदस्य संख्याको २९ प्रतिशत हुन आँउद छ।

संविधान सभामा प्रत्यक्ष निवार्चन निर्वाचीत महिला सदस्यहरू संख्या जम्मा १० जना रहेको छ। जुन कुल निर्वाचीत २०५ सदस्यको ४.८८ प्रतिशत मात्र हो।

निर्वाचित महिला सदस्यहरूको विवरण

क्र.सं	नाम	क्षेत्र	दल
१	किरण यादव	महोत्तरी २	नेपाली कांग्रेस
२	सिता देवी यादव	सिरहा ३	नेपाली कांग्रेस
३	मंजु कुमारी चौधरी	उदयपुर	नेकपा एमाले
४	नजमा खातुन	बारा ४	नेकपा एमाले
५	शारदा पौडेल	कास्की २	नेपाली कांग्रेस
६	सिता गिरी (ओली)	कास्की ४	नेकपा एमाले
७	ज्ञान कुमारी छन्त्याल	बाग्लुङ ३	नेपाली कांग्रेस
८	ओनसरी घर्ती	रोल्पा २	एनेकपा माओवादी
९	पार्वता डि सी चौधरी	दाङ १	नेपाली कांग्रेस
१०	सुसिला चौधरी	दाङ २	नेपाली कांग्रेस